

Už sme spomínali, že počas celej histórie cirkvi sa mnohí ľudia pokúšali vysvetliť doktrínu o Trojici zrozumiteľným spôsobom.

Niekedy sa pokúšali formulovať ju takou formou, aby sa jej dalo ľahšie uveriť. Opakovane však skončili na mieste, kde nereprezentovali to, čo Písmo v skutočnosti učí. Znova a znova dospeli k doktríne, ktorá nebola biblická.

V našej snahe obhajovať doktrínu o Trojici v dnešnom modernom svete nám hrozí to isté nebezpečenstvo. Asi bude namieste uviesť teraz stručný prehľad tých najväčších chýb, ktorých sa ľudia dopustili. Takto sa môžeme my sami vyvarovať tých istých omylov. Tieto omyly sa dajú zatriediť do troch hlavných skupín. Zbežne sme ich spomenuli už v kapitole 6. Teraz sa im budeme venovať podrobnejšie. Každá z týchto skupín predstavuje útok na jednu zo základných zložiek učenia o Trojici a vedie k zneváženiu, prevráteniu alebo popieranu pravdy.

Triteizmus

Triteizmus spočíva v neuznávaní toho, že existuje iba jediný Boh. Židia sa húževnato držali jednoty Boha. Tento dôraz sa preniesol do kresťanskej cirkvi. Len veľmi zriedkavo sa tí, ktorí sa hlásili za kresťanov, vzdali tejto pravdy. Triteisti však občas nakrátko vstúpili na scénu histórie. Medzi najznámejších patria Ján Askusnágos z Konštantínopolu a Filopónus z Alexandrie. Žili koncom šiesteho storočia. Verili, že existujú traja bohovia, ktorí sú toho istého druhu, a predsa sú navzájom odlišní a oddelení. Avšak väčšej chyby, než akej sa dopustili títo dvaja, sa dnes dopúšťa moderná sekta Mormónov. Mormóni neobmedzujú počet bohov na troch, ale veria, že existuje mnoho bohov. Viera v mnohobožstvo sa nazýva „polyteizmus“.

Ak si budeme pripomínať pravdy z kapitoly 2 a veriť im, tak neupadneme ani do triteizmu, ani do polyteizmu. A predsa sa pravdepodobne nezmýlime, keď povieme, že mnohí kresťania majú v najhlbšom kútiku srdca sklon zmýšľať o Bohu viac v zmysle jeho trojitosti než v zmysle, že Boh je jeden. Ľahšie o ňom zmýšľajú ako o Troch, než ako o Jednom-v-Troch a Troch-v-Jednom. Je nepravdepodobné, že by sa takíto kresťania niekedy stali triteistami v plnom zmysle slova. Živia však vo svojom srdci omyl, ktorý im bráni zmýšľať o Bohu tak, ako by mali. To vedie k tomu, že ich uctievanie Boha a ich modlitebný život nie sú také, aké by mali byť.

Monarchianizmus

Monarchianizmus spočíva v neuznávaní toho, že existujú tri osoby, z ktorých každá je rovnako Bohom. K omylom, ktoré sa objavili v histórii, sa v dnešnej dobe pridáva rastúci počet jednotlivcov, hnutí a kultov, ktoré sú monarchianistické. O Synovi a o Svätom Duchu hovoria ako o Bohu v menšom význame, než je Otec. Často sa vyskytuje viera, že ani Syn, ani Svätý Duch vôbec nie je Bohom. Zápas v tejto oblasti sa ešte neskončil. Musíme trvať na tom, že Pán Ježiš Kristus je Bohom v tom istom zmysle, ako je Bohom Otec, a že mu je rovnocenný a je rovnako večný ako Otec. Tak isto aj Svätý Duch.

Táto chyba sa vyskytla prvýkrát začiatkom druhého storočia. V tom čase povstali gnostici, ktorí verili, že Boh je jedna podstata a jedna osoba, a že z neho vychádzajú menej božské bytosti, skrze ktoré Boh udržiava svoj kontakt so svetom. Tieto bytosti sa nazývajú „eóni“ a Kristus bol jeden z najväčších. V tom čase existovala aj sekta ebionitov, ktorá vyhlasovala, že Kristus je iba človek a že Svätý Duch je neosobné božské pôsobenie. Rovnakú vieru mali aj sociniáni, ktorí boli markantní pre Európu šestnásteho storočia. Tomu istému veria unitariáni, ktorí existujú dodnes. Počas devätnásteho storočia, keď Biblia čelila mnohým útokom a zázraky sa popierali, si takéto presvedčenie našlo cestu do takmer každej väčšej denominácie. Ešte aj dnes existujú mnohí „liberálni“ alebo „modernistickí“ kazatelia, ktorí veria takýmto spôsobom.

Jedna z najväčších hrozieb pre pravdu o Bohu sa vynorila začiatkom štvrtého storočia. Prišla od Ária, presbytera v Alexandrii. Árius obhajoval názor, že Boh je jedna jediná osoba, ktorá predtým, ako bolo všetko ostatné stvorené, stvorila na svoj vlastný obraz najvyššiu stvorenú bytosť – svojho jednorodeného Syna. Árius veril, že Syn je božský iba v druhotnom zmysle slova. Podľa Ária však Syn nie je večným Božím Synom a nie je Bohom v takom zmysle, v akom je Bohom Otec. Ďalej podľa Ária všetko ostatné bolo stvorené skrze Syna a bol to Syn, kto sa oveľa neskôr stal človekom v osobe Ježiša z Nazareta. Árius ďalej veril, že Svätý Duch je prvou a najväčšou bytosťou, ktorú Syn Boží stvoril. Podľa Ária je Svätý Duch božský ešte v menšom zmysle ako Syn.

Pomerne dlhý čas to vyzeralo tak, že učenie Ária premôže cirkev po celom svete. Proti Áriovi stál iba sám Atanázius, ktorý sa odvolával na pravdy Božieho slova a na presvedčenie raných kresťanov. Vďaka Bohu, pravda zvíťazila. A predsa arianizmus úplne neodumrel. Z času na čas sa vynáral v histórii cirkvi. Tí, ktorí sa nazývajú „Svedkovia Jehovovi“, sú modernou formou ariánov, hoci na rozdiel od Ária neveria, že by Svätý Duch bol božskou osobou v akomkoľvek zmysle. Stále si musíme dávať pozor na omyly, ktoré ariáni, Svedkovia Jehovovi a ďalší šíria aj naďalej.

Ak by nebolo Origena (185–255), Árius by pravdepodobne nemal taký veľký vplyv. Origenes nevedomky pripravil pôdu pre arianizmus jednou svojou myšlienkou, ktorej sa dostalo všeobecného prijatia. Veril, že Syn je slávna a božská osoba, a predsa nie je Bohom v úplne tom istom zmysle ako Otec. V jeho ponímaní je Svätý Duch Bohom ešte v menšom zmysle. Takto zasial myšlienku, že v rámci Božstva existujú hodnoti. Toto umožnilo Áriovi zájsť ešte o krok ďalej. Origenov názor sa neskôr stal známym ako semiarianizmus. Semiarianizmus razantne predložili na Nicejskom koncile Eusébius z Cezarey a Eusébius z Nikomédie. Niektorí zo semiariánov súhlasili s Áriom v tom, že Svätý Duch je stvorená bytosť, ktorú Syn stvoril ako prvú, ale väčšina z nich ho považovala iba za božskú energiu či pôsobenie.

Origenov omyl má zase pravdepodobne korene sčasti v učení Tertuliána (asi 160–240). Hoci Tertulián zaviedol termín „Trojica“, jeho učeniu sa podarilo vytvoriť dojem, že Syn je Bohom v menšom význame ako Otec. Jeho omyl bol veľmi malý v porovnaní s tým, čo nasledovalo potom. Ukazuje nám to však, aké dôležité je, aby sme boli presní v tom, čo hovoríme o Trojici. Omylu Tertuliána a ostatným omylom spomínaným v tejto podkapitole sa môžeme vyhnúť, ak budeme pamätať a držať sa právd opísaných v kapitolách 3–5 a 7–8. Ešte lepšie, ak sa naučíme naspamäť aj verše Kolosanom 2:9 a Skutky 5:3–4.

Modalizmus

Modalizmus spočíva v neuznávaní toho, že tri osoby Božstva sú rozlíšiteľné svojimi osobnými vlastnosťami. Dokonca aj ariáni aspoň ako tak rozpoznávali, že v Božstve existujú tri osoby. Občas však povstávali takí, ktorí túto myšlienku úplne odmietali. Natol'ko sa zamotali do pravdy o tom, že Boh je jeden, až upadli do omylu. Popierajú, že existujú tri rozlíšiteľné osoby, ktoré sú Bohom. Podľa nich Boh je len jedna jediná osoba, ktorá, tak ako herec, hrá tri rozličné roly. Postupne sa objavuje ako Otec, Syn a Svätý Duch. Vtedy, keď hrá rolu jedného, tí ostatní neexistujú. Takýto názor sa nazýva „modalizmus“ preto, lebo o Bohu sa zmýšľa ako o tom, kto sa objavuje iba v rôznych režimoch – „módoch“.

Modalizmus povstal vo viacerých rôznych podobách. Tento názor zastával pravdepodobne ako prvý Praxeas z Malej Ázie na začiatku tretieho storočia. Najznámejším zástancom bol však Sabellios, presbyter z Ptolemaje, ktorý žil v polovici tretieho storočia. Vďaka nemu sa tento omyl často nazýva „sabellianizmus“. Sabellios veril, že táto jediná božská osoba, ktorá večne existuje, je nositeľom titulu Boh Otec. Keď Boh Otec stvoril vesmír a neskôr prišiel medzi nás

ako človek, bol nositeľom titulu Boh Syn. Teraz, keď Boh Otec koná priamo v životoch ľudí, je nositeľom titulu Boh Svätý Duch. Toto učenie znamená, že ten, kto na kríži trpel, bol v skutočnosti Boh Otec. Sabelliáni sú niekedy známi aj ako „patripassiáni“ – tí, ktorí učia, že Otec trpel.

Počas niekoľkých minulých storočí tento omyl opäť niekoľkokrát ožil, najmä v spisoch rôznych európskych filozofov, na ktorých malo kresťanstvo nejaký vplyv. Dnes nie je veľmi rozšírený, ale naďalej existuje. Napríklad, keď sa kresťania snažia vysvetliť Trojicu iným ľuďom, často poukazujú na chemickú látku H₂O, ktorá sa vyskytuje buď ako ľad, alebo ako voda, alebo ako para. Takýto názorný obraz však prekrúca pravdu. Od samého začiatku mýli, keďže nepoukazuje na pravdu o tom, že Boh je osobný Duch. Najzávažnejšou chybou tohto obrazu je však skutočnosť, že vytvára dojem, akoby Trojica nebola o nič viac ako jeden a ten istý Boh, ktorý sa iba objavuje v troch rôznych podobách. Už skôr sme povedali, že k Trojici sa nedá nájsť analógia a že sa nikdy nesmieme pokúšať názorne ju zobraziť. Teraz by nám už malo byť jasné prečo.

Sabellianizmus môžeme niekedy nájsť v kresťanských modlitbách. Kresťan sa začne modliť k Bohu Otcovi a krátko nato mu ďakuje za to, že za neho zomrel na kríži. Takto sa pomýlil v tom, že o Otcovi hovorí to, čo platí len o Synovi. V modlitbe pokračuje tak, že Otcovi ďakuje za to, že v ňom prebýva. To však platí iba o Svätom Duchu. Našťastie Boh nepočúva naše slová, ale pozerá sa na naše srdcia a Kristovo prihováranie sa za nás zaručuje, že naše modlitby sú v nebesiach prezentované bez chyby. Mať o Bohu nesprávne predstavy je však vždy nebezpečné. Ak sa niekto takto modlí verejne, potom takáto modlitba môže inému poslucháčovi veľmi uškodiť. Spôsob, ako máme bojovať proti sabellianizmu, je pamätať si a zachovávať pravdy spomínané v kapitolách 6 a 10 a obzvlášť sa rozpomínať na príbeh pokrstenia nášho Pána Ježiša Krista v Matúšovi 3:13–17, kde sa prejavujú všetky tri osoby Božstva naraz.

Redakčný výber z desiatej kapitoly knihy Stuart Olyott „Traja sú jedno“ (podtitul: Čo Biblia učí o Trojici), vydavateľstvo ORDO SALUTIS, Pezinok 2004. Publikácia je nedostupná, celý náklad je rozobraný. Publikované s láskavým súhlasom vydavateľstva.